

ԿԱՐԾԻՔ

Արևիկ Կարոյի Հերոյանի ԺԹ.00.01 - «Ընդհանուր հոգեբանություն, հոգեբանության տեսություն և պատմություն, անձի հոգեբանություն» մասնագիտությամբ հոգեբանական գիտությունների թեկնածուի «Որոշումների ընդունման էվրիստիկ կարգավորման առանձնահատկությունները արժեթղթային փոխանակման գործարքներում» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ

Որոշումների կայացումը բազմաթիվ գիտական գրեթե բոլոր ոլորտներում հիմնական խնդիր է: Այն առաջանում է նպատակաուղղված մարդկային գործունեության և կազմում է դրա հիմնարար էությունը: Արժեթղթերի գործարքներում և րիստիկ կարգավորումը արագ, ինտուիտիվ որոշումներ կայացնելու գործընթաց է՝ հիմնված «մտավոր կարճ ճանապարհների» և պարզեցված հերիստիկա վրա: Հոգեբանության համար էնոցիոնալ և իոացիոնալ բաղադրիչների ուսումնասիրությունը կարևոր է: Այս թեմայի արդիականությունը բխում է դասական ռացիոնալ ընտրության տեսության սահմանափակումները հաղթահարելու անհրաժեշտությունից:

Այս աշխատանքը գտնվում է ճանաչողական հոգեբանության, աշխատանքային հոգեբանության, ֆինանսական մասնագիտություններում և վարքային տնտեսագիտության խաչմերուկում: Սա թույլ է տալիս ավելի խորը հասկանալ որոշումների կայացման ներքին կառուցվածքը, որը տնտեսական մոդելները միայն մակերեսորեն են նկարագրում: Իրական կյանքի ֆոնդային շուկայի պրակտիկայում անձը գործում է ժամանակի ճնշման, տեղեկատվության ասիմետրիայի և բարձր սթրեսի պայմաններում: Սա հերիստիկ կարգավորումը դարձնում է ոչ միայն «սխալ», այլև հոգեբանական աղապատացիայի հիմնարար մեխանիզմ:

Վերը նշվածի համաձայն՝ Ա.Կ. Հերոյանի հետազոտությունը նվիրված է ժամանակակից ընդհանուր և ճանաչողական հոգեբանության ամենահրատապ հարցերից մեկի՝ արժեթղթերի գործարքներում և րիստիկ որոշումների կայացման առանձնահատկություններին: Տնտեսության թվայնացման, առցանց ներդրումների զարգացման և մասնավոր ներդրողների թվի աճի հետ մեկտեղ աճում է ֆինանսական որոշումների որակը որոշող հոգեբանական գործոնների կարևորությունը: Հետևաբար, ճանաչողական կողմնակալությունների, ֆինանսական գրագիտության, անորոշության նկատմամբ հանդուրժողականության, անհատականության գծերի և ներդրումային վարքագծի միջև կապի ուսումնասիրությունն ունի ոչ միայն տեսական, այլև նշանակալի գործնական արժեք: Հատկապես հետաքրքիր է հեղինակի կողմից առաջարկվող ներդրումային վարքագծի ճանաչողական-սիմվոլիկ մոդելը, որը թույլ է տալիս վարքագիծը դիտարկել որպես հոգեբանորեն միջնորդված գործընթաց:

Այս աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, չորս գլուխներից, եզրակացությունից, գրականության ցանկից և հավելվածներից: Ուսումնասիրության կառուցվածքը բնութագրվում է հետևողականությամբ և ներքին տրամաբանությամբ, ապահովելով աստիճանական անցում խնդրի տեսական վերլուծությունից հեղինակի մոդելի մշակմանը և դրա էմպիրիկ փորձարկմանը: Աշխատանքի կառուցվածքը թույլ է

տալիս համապարփակ ուսումնասիրել ներդրումային որոշումների կայացման և րիստիկ կարգավորման հոգեբանական մեխանիզմները և հիմնավորել անհատական ներդրումային վարքագծի առաջարկվող մոդելը:

Առաջին գլուխը նվիրված է արժեթղթերի գործարքներում որոշումների կայացման և րիստիկ կարգավորման ուսումնասիրության տեսական և մեթոդաբանական հիմունքներին: Հեղինակը խորը վերլուծություն է կատարում որոշումների կայացման ժամանակակից հասկացությունների վերաբերյալ՝ ուսումնասիրելով դասական և ժամանակակից հոգեբանական մոտեցումները ճանաչողական գործընթացների ուսումնասիրությանը՝ ռիսկի և անորոշության պայմաններում: Չգալի ուշադրություն է դարձվում սահմանափակ ռացիոնալության տեսություններին, և րիստիկաներին և ճանաչողական կողմնակալություններին, հեռանկարային տեսությանը, ինչպես նաև վարքային տնտեսագիտության և անհատական ֆինանսական վարքագծի հոգեբանության ժամանակակից հասկացություններին:

Հատկապես արժեքավոր է ներդրումային որոշումների բնույթի և դրանց ձևավորմանը ազդող գործոնների վերաբերյալ գիտական տեսակետների համակարգումը: Հեղինակը մանրամասն վերլուծություն է ներկայացնում ճանաչողական կողմնակալությունների, և րիստիկ ռազմավարությունների, անհատական տեղեկատվության մշակման բնութագրերի և ան հատականության գծերի ազդեցության վերաբերյալ ֆինանսական որոշումների կայացման վրա: Ուսումնասիրվում է որոշումների կայացման մեխանիզմների գործունեությունը տեղեկատվության գերբեռնվածության և անորոշության պայմաններում՝ հիմնավորելով ներդրումային վարքագծի համապարփակ հոգեբանական ուսումնասիրության անհրաժեշտությունը: Այս գլխի հիմնական ուժեղ կողմը ուսումնասիրվող խնդրին հոգեբանական և տնտեսական մոտեցումների ինտեգրումն է, որը ստեղծում է ամուր տեսական հիմք հետագա փորձարարական հետազոտությունների համար:

Երկրորդ գլխում բացահայտվում է անհատական ներդրումային վարքագծի հոգեբանական բնութագրերը և մանրամասն վերլուծում անհատականության և ճանաչողական բնութագրերի ազդեցությունը ֆինանսական որոշումների կայացման վրա: Հեղինակը ուսումնասիրում է ֆինանսական գրագիտության, ռիսկի խուսափման, անորոշության նկատմամբ հանդուրժողականության, ներդրումային ռճերի և հե րիստիկ կողմնակալությունների դերը՝ որպես միասնական հոգեբանական համակարգի փոխկապակցված տարրեր: Չգալի ուշադրություն է դարձվում անձի տիպաբանական հատկանիշներին, որոնք որոշվում են MBTI-ի միջոցով, և դրանց հնարավոր ազդեցությանը ներդրումային ռազմավարությունների ընտրության վրա:

Հեղինակի կողմից ներկայացրեց ներդրումային վարքագծի ճանաչողական-սիմվոլիկ մոդելի մշակում, որը ֆինանսական որոշումները դիտարկում է ոչ միայն որպես ռացիոնալ տնտեսական ընտրություններ, այլև որպես բարդ հոգեբանական գործընթացներ, որոնք ներառում են ճանաչողական, հուզական, վարքային և սիմվոլիկ բաղադրիչներ: Հեղինակը հետևողականորեն ցույց է տալիս ներդրողի անհատականության գծերի, շուկայական տեղեկատվության մեկնաբանման մեթոդների և ներդրումային ռճի մշակման միջև եղած կապը: Գլխի տեսական դրույթները հիմնավորված են դիագրամներով և մոդելներով, որոնք

նպաստում են առաջարկվող հայեցակարգի ավելի ամբողջական ըմբռնմանը և ցուցադրում են հեղինակի համակարգված մոտեցումը հետազոտությանը:

Երրորդ և չորրորդ գլուխները նվիրված են էմպիրիկ ուսումնասիրության կազմակերպմանը և անցկացմանը: Հեղինակը մանրամասն նկարագրում է ուսումնասիրության դիզայնը, նմուշի ընտրության չափանիշները, օգտագործված հոգեախտորոշիչ գործիքները և արդյունքների վիճակագրական վերլուծության մեթոդները: Ուսումնասիրությունը ներառել է մի քանի փուլ՝ հետազոտական հարցում, փորձագետների հարցազրույցներ և Միացյալ Նահանգներից և Հայաստանից նմուշների վրա անցկացված հիմնական էմպիրիկ ուսումնասիրություն՝ թույլ տալով միջմշակութային հեռանկար: Նրանք հետևողականորեն վերլուծում են ֆինանսական գրագիտության, անորոշության նկատմամբ հանդուրժողականության, հերիստիկ կողմնակալությունների, անհատականության տիպաբանությունների և ներդրումային վարքագծի միջև եղած կապը: Հեղինակը եզրակացնում է, որ երիտասարդ կողմնակալությունները համընդհանուր են, սակայն դրանց ծանրությունը տարբերվում է սեռից և սոցիալ-մշակութային համատեքստից կախված: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում ֆինանսական գրագիտության դերին՝ որպես ճանաչողական-վարքային կարգավորիչ, որը խթանում է քննադատական մտածողությունը և ներդրումային որոշումների կայացման ավելի կառուցվածքային գործընթացը: Ստացված արդյունքները ունեն բարձր տեսական և գործնական նշանակություն, հաստատում են առաջարկվող վարկածը և թույլ են տալիս ձևակերպել առաջարկություններ ֆինանսական կրթական ծրագրերի և ներդրումային գործունեության հոգեբանական աջակցության բարելավման համար:

Այս աշխատանքը ներկայացնում է հետազոտության արդյունքների համապարփակ ամփոփում և տեսական մեկնաբանություն: Էմպիրիկ տվյալների վերլուծության հիման վրա հեղինակը մշակում է ներդրումային վարքագծի ինտեգրատիվ ճանաչողական-սիմվոլիկ մոդել: Այս մոդելը թույլ է տալիս արժեթղթերի գործարքներում որոշումների կայացման գործընթացը դիտարկել որպես բարդ հոգեբանական համակարգ, որը ազդվում է անձի և տիպաբանական բնութագրերի, ֆինանսական գրագիտության, հերիստիկ կարգավորման, ռիսկի նկատմամբ վերաբերմունքի, անորոշության նկատմամբ հանդուրժողականության և ներդրումային ոճի ազդեցությամբ: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում բացահայտված հոգեբանական գործոնների փոխազդեցության մեխանիզմների բացահայտմանը, ներդրումային ընտրությունների ձևավորման գործում դրանց դերի որոշմանը և ներդրողների վարքագծի առանձնահատկությունների բացատրությանը անորոշության և տեղեկատվության գերբեռնվածության պայմաններում: Հեղինակը մանրամասն քննարկում է ստացված արդյունքների տեսական նշանակությունը, համեմատում դրանք ժամանակակից ներքին և միջազգային գիտական հասկացությունների հետ և ցույց է տալիս դրանց տեղը որոշումների կայացման և ներդրումային վարքագծի վերաբերյալ հոգեբանական հետազոտությունների համակարգում: Հեղինակը բացահայտում է առաջարկվող մոդելի գործնական կիրառման ներուժը ֆինանսական կրթության, հոգեբանական խորհրդատվության, ճանաչողական սխալների կանխարգելման և ավելի ռացիոնալ ներդրումային վարքագծի ձևավորման ծրագրերի մշակման գործում: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում տեղեկատվության նկատմամբ քննադատական մոտեցման մշակմանը, ֆինանսական գրագիտության բարձրացմանը, էվրիստիկ կողմնակալությունների ազդեցության նվազեցմանը և ներդրումային որոշումների կայացման մեխանիզմների բարելավմանը ղուղդված

գործնական առաջարկություններին: Չորրորդ գլուխը եզրափակվում է ուսումնասիրության հիմնական արդյունքների ամփոփմամբ, եզրակացությունների ձևակերպմամբ և ներդրումային վարքագծի հոգեբանության ոլորտում ապագա հետազոտական հեռանկարների բացահայտմամբ:

Դիտողություններ և ցանկություններ.

1. Հոգեբանական գրականության մեջ ավելի հաճախ օգտագործվում են «որոշումների կայացման էվրիստիկա» և «էվրիստիկ ռազմավարություններ» տերմինները, մինչդեռ «որոշումների կայացման էվրիստիկ կարգավորում» հոգեբանության մեջ հազվադեպ է օգտագործվում որպես ավտոնոմ հասկացություն: Որոշումների կայացման էվրիստիկ կարգավորումը ենթադրում է, որ արժեքային գործարքները կարգավորվում են ոչ միայն ռացիոնալ վերլուծությամբ, այլև էվրիստիկ կանոններով, ինտուիցիայով և ճանաչողական կողմնակալություններով: Աշխատանքը ունի որոշակի մեթոդաբանական թերություն. հեղինակը հասկացությունը չի արտացոլում այն վարկածում կամ ուսումնասիրության նպատակում:

2. Հեղինակը առաջարկում է ներդրումային վարքագծի ինտեգրատիվ հայեցակարգային ճանաչողական-սիմվոլիկ մոդել: Այնուամենայնիվ, աշխատանքի մեջ բավարար չափով չի նկարագրվում առանձին բաղադրիչների փոխազդեցության մեխանիզմը և թե ինչպես են այդ բաղադրիչները մասնակցում որոշումների կայացմանը՝ որպես գործողություն և որպես որոշումների կայացման քայլ առ քայլ գործընթաց՝ սա չի արտացոլվում մոդելում: Դրա «հայեցակարգային» անվանումը նույնպես կասկածելի է, քանի որ հայեցակարգային մոդելները վերաբերում են այն մոդելներին, որոնք ձևավորվում են հասկացողականացման կամ ընդհանրացման գործընթացից հետո և հաճախ արստրակցիաներ են:

3. Աշխատանքի մեջ օգտագործվում է MBTI տիպաբանությունը, որը լայնորեն կիրառվում է կիրառական պրակտիկայում. սակայն դրա հոգեչափական հատկություններն ու սահմանափակումները մնում են գիտական բանավեճի առարկա: Կարծես թե նպատակահարմար է ավելի հիմնավորել այս կոնկրետ գործիքի ընտրությունը և համեմատել այն ժամանակակից անձնային մոդելների հետ: Վավերականության հետ կապված խնդիրներից են թեստ-վերաթեստավորման ցածր հուսալիությունը (40-70%), տիպերի նորմալ բաշխման բացակայությունը և թույլ կանխատեսողական հզորությունը: MBTI-ն որպես հոգեչափական գործիք ունի սահմանափակումներ: Ժամանակակից գիտական հոգեբանության մեջ այն հաճախ քննադատվում է այլ անձնային մոդելների համեմատ հուսալիության և վավերականության բացակայության համար, ուստի կորեյացիաների բացակայությունը զարմանալի չէ:

4. Էմպիրիկ ընտրանքը ներառում է 117 մասնակից, որոնցից Հայաստանից բաղկացած է ընդամենը 17 մասնակցից: Այն զգալիորեն փոքր է ամերիկյան մասնակիցից, ինչը կարող է սահմանափակել միջմշակութային համեմատությունների և ստացված արդյունքների ընդհանրացման հնարավորությունները: Միայն հետահայաց հարցաթերթիկների (ռետրոսպեկտիվ) օգտագործումը հաճախ նվազեցնում է արդյունքների օբյեկտիվությունը: Իդեալական դեպքում խորհուրդ է տրվում օգտագործել քվազի-փորձ, իրական գործարքների սիմուլյացիա:

5. Ուսումնասիրության գործնական նշանակությունը ներկայացված է բավականին լայնորեն, սակայն օգտակար կլինի նշել մշակված մոդելը ֆինանսական խորհրդատուների, կրթական ծրագրերի և թվային ներդրումային հարթակների գործունեության մեջ կիրառելու հնարավորությունները՝ մասնավոր ներդրողներին մանիպուլյատիվ պրակտիկայից պաշտպանելու ալգորիթմներ և պրոֆեսիոնալ առևտրականների հոգեբանական աջակցության ծրագրեր մշակելու համար:

6. Հեռանկարաին է թվում ուսումնասիրությունը լրացնել երկայնական (лонгитюдным) հետազոտությունով, որը թույլ կտա հետևել բացահայտված հարաբերությունների կայունությանը և էվրիստիկական ռազմավարությունների փոփոխությունների դինամիկային՝ փոփոխվող շուկայական պայմաններում: Էվրիստիկական կանոնների և մեթոդների լայն շրջանակը կապահովի արժեթղթերի գործարքներում արդյունավետ որոշումների կայացման հնարավորությունը: Ինստիտուցիոնալ առևտրականների և սկսնակ մանրածախ ներդրողների վարքագիծը կարգավորվում է հիմնարարորեն տարբեր հևրիստիկաներով:

Եզրակացություն

Ստացված արդյունքները ընդլայնում են ներդրումային վարքագծի հոգեբանական մեխանիզմների ըմբռնումը, ցույց են տալիս անհատականության-ճանաչողական հատկանիշների, ֆինանսական գրագիտության և որոշումների կայացման հևրիստիկ կարգավորման միջև եղած կապը և կարող են օգտագործվել ինչպես հետագա գիտական հետազոտություններում, այնպես էլ ֆինանսական վարքագծի հոգեբանական աջակցության պրակտիկայում:

Չնայած արված դիտողություններին, Ա.Կ. Հերոյանի ատենախոսությունը ներկայացնում է ամբողջական և համապատասխան գիտական ուսումնասիրություն: Աշխատանքը առանձնանում է իր լավ տեսական մակարդակով, ժամանակակից հոգեբանական հասկացությունների և էմպիրիկ վերլուծության մեթոդների օգտագործմամբ, ինչպես նաև իր նշանակալի գործնական ուղղվածությամբ: Արված դիտողությունները չեն նվազեցնում ուսումնասիրության ընդհանուր դրական գնահատականը: Ատենախոսությունը համապատասխանում է 19.00.01 մասնագիտության՝ «Ընդհանուր հոգեբանություն, հոգեբանության տեսություն և պատմություն, անձի հոգեբանություն» մասնագիտության թեկնածուական ատենախոսությունների և ՀՀ գիտական աստիճանաշնորհման 7-րդ կետի պահանջներին, և դրա հեղինակը արժանի է հոգեբանական գիտությունների թեկնածուի աստիճանի շնորհմանը:

Ռուս-Հայկական համալսարանի հոգեբանության
ամբիոնի վարիչ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր՝

Ա.Ս. Բերբերյան

Հոգեբանական գիտությունների դոկտոր Ա.Ս. Բերբերյան
ստորագրությունը հաստատում եմ՝

Ռուս-Հայկական համալսարանի գիտ. քննադատ, քննադատ
բանասիրական գիտությունների թեկնածու՝

Ռ.Ս. Կասաբաբովա

29.06.2026